

Ракінова І. В.,*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ОКРЕМА ДУМКА В АСПЕКТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ, ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ НІМЕЧЧИНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню окремих аспектів здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення в Україні. В межах проблематики роботи підкреслюється, що адаптація українського галузевого законодавства до права ЄС має бути зваженою, комплексною, не поспішною (*на прикладі домашнього насильства та у порівнянні із законодавством ФРН*).

Наголошено на потребі переглянути нормативне регулювання інституту потерпілого в кримінальному провадженні та інституту приватного обвинувачення, а також розширити повноваження прокурора щодо можливості втрутитися в кримінальне провадження чи розпочати його, якщо кримінальне правопорушення становить значну суспільну небезпеку та має особливе громадське значення, чи у випадку, коли потерпілий з об'єктивних причин не може захистити свої права та законні інтереси.

Акцентовано увагу на законодавстві та практиці ФРН, зокрема, щодо профілактики насильства, діяльності спеціалізованих служб підтримки потерпілих, в тому числі, жертв насильницьких кримінальних правопорушень. Підкреслено, що відповідно до §376 КПК ФРН (StPO) державне обвинувачення порушується державним обвинувачем за правопорушення, передбачені §374, лише якщо це відповідає інтересам суспільства.

Зроблено пропозиції щодо внесення змін до глави 36 КПК України, що мають перспективу подальших досліджень. Зокрема, пропозиції щодо внесення змін до ст. 477 КПК України, якою визначити кримінальні правопорушення, які слід віднести до приватно-публічного обвинувачення; ст. 478 КПК України, якою регламентувати початок і здійснення кримінального провадження у формі приватно-публічного обвинувачення; ст. 479 КПК України, якою регламентувати компенсацію шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного та приватно-публічного обвинувачення; доповнення КПК України ст. 477-1 та ст. 478-1, якими регламентувати початок і здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, визначити кримінальні правопорушення, які слід віднести до приватного обвинувачення, передбачити безпосереднє звернення потерпілого до суду з обвинуваченням у вчиненні такого кримінального правопорушення; регламентування повноважень прокурора втрутитися в кримінальне провадження чи розпочати його, якщо кримінальне правопорушення становить значну суспільну небезпеку та має особливе громадське значення, чи у випадку, коли потерпілий з об'єктивних причин не може захистити свої законні права та інтереси; створення та забезпечення ефективного функціонування спеціалі-

зованих служб підтримки потерпілих, зокрема, жертв насильницьких кримінальних правопорушень; доповнення КК України такою формою домашнього насильства як кібернасильство; внесення інших змін та доповнень до кримінального процесуального закону та інших законів України з метою узгодження їх положень.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, кримінальний процесуальний закон, кримінально-процесуальний інститут, приватне обвинувачення, потерпілий, домашнє насильство.

Постановка проблеми. Приватне обвинувачення як історично перший спосіб кримінального переслідування – це кримінально-процесуальний інститут, що існує в наш час в більшості країн континентального права. Дослідження його розвитку в Україні є актуальним сьогодні з огляду на комунікації щодо очевидної відмінності сучасної «української» формули приватного обвинувачення від його класичного розуміння, а також необхідності внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами (зокрема, Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству і боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), норми якої імплементовані в наше законодавство лише частково. Погоджуємося, що наявність інституту приватного обвинувачення в законодавстві України зобов'язує останню здійснити досконалу правову регламентацію в цій сфері. Ретроспективний аналіз правових приписів дасть змогу оцінити ступінь їх визначеності в попередніх нормативних актах, а дослідження сучасного регулювання та майбутніх змін – оцінити, яке правове регулювання є найбільш деталізованим та приближеним до сучасних тенденцій і практики інших країн [1, с. 269].

Також актуальність проблематики перегляду законодавчої регламентації приватного обвинувачення та необхідності посилення захисту потерпілого від кримінального правопорушення, зокрема, пов'язаного з насильством, підсилюється, на нашу думку, Директивою (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14.05.2024 р. про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством [2], що набула чинності 13.06.2024 р¹. Положення Директиви містять детальне

¹ Країни-члени ЄС мають імплементувати Директиву про захист від насильства в національне законодавство до 14 червня 2027 року.

обґрунтування щодо кібернасильства², що прямо не вказано як форма насильства щодо жінок у Стамбульській конвенції. Привертає увагу, що на додаток до боротьби з насильством, ще однією основною метою Директиви є «комплексний захист жертв, зменшення кількості незареєстрованих випадків насильства щодо жінок і домашнього насильства шляхом кращих процедур повідомлення, відповідного навчання відповідальних органів, комплексної підтримки через консультаційні центри тощо, забезпечення достатнього захисного житла, створення телефонів довіри, запобігання вторинній і повторній віктимізації, особливо у сфері кібернасильства, допомога через спеціалізовані служби підтримки та надання механізмів фінансової компенсації. У цьому контексті наголошується на необхідності негайного надання психологічної консультації та педіатричної допомоги не лише у випадку, якщо дитина сама стала жертвою домашнього насильства, а й якщо вона була свідком» [3]. В Україні «частиною цієї проблеми є рівень комунікації системи правопорядку з потерпілими від сексуального насильства. Його наслідком є не тільки небажання звертатися до органів правопорядку та недовіра до того, що вони можуть допомогти, а й психологічна шкода для особи, насамперед, вторинна віктимізація через непрофесійне спілкування з нею, необхідність багаторазового повторення обставин кримінального правопорушення під час повторних допитів тощо. Належна комунікація, демонстрація результатів розслідування та відновлення справедливості, просвітницькі кампанії можуть позитивно впливати на те, що потерпілі особи звертатимуться із заявою про необхідність відкриття кримінального провадження в цих категоріях справ» [4].

Крім того, тривала історія вирішення справ приватного обвинувачення у вітчизняному та зарубіжному судочинстві переконливо доводить ефективність безпосереднього звернення потерпілого до суду з обвинуваченням у вчиненні низки злочинів. Тому питання вдосконалення правового регулювання кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, вважаємо, є досить назрілим.

Стан дослідження. Актуальні питання, пов'язані з особливим порядком кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, та зокрема, питання забезпечення реалізації прав потерпілого як приватного обвинувача досліджувалися у працях О. О. Торбаса, О. Г. Яновської, М. І. Тлепової, О. М. Осінської, С. І. Перепелиці, інших вчених. Наприклад, О. Г. Яновська вважає за необхідне надати потерпілому право не тільки підтримувати обвинувачення самостійно у разі повної або часткової відмови прокурора від підтримання обвинувачення, а й в інших випадках, коли позиція потерпілого не збігається із позицією державного обвинувача. Тоді потерпілий повинен мати право на подання до суду обвинувального акту, в якому була б висловлена позиція потерпілого [5, с. 243]. Досліджуючи дану проблематику, О. О. Торбас вважає необхідним задля попередження можливих правопорушень внести відповідні зміни до КПК України та дозволити прокурору у виключних випадках втручатися у кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (за приклад можна взяти відповідні положення КПК 1960 р.) [6]. В літературі також вказується на «необхідність закріплення положення, згідно з яким

слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані розпочати досудове розслідування, якщо особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 477 КПК, та внаслідок кримінального правопорушення померла або перебуває у такому фізіологічному чи психологічному стані, що унеможливує подання нею заяви, і відповідна заява не подана правонаступником, близькими родичами чи членами сім'ї такої особи» [7].

Метою роботи є дослідження інституту приватного обвинувачення в Україні в аспекті, по-перше, імплементації міжнародно-правових стандартів, по-друге, порівняння та досвіду законодавчого регулювання і практичного втілення нормативних положень щодо прав потерпілого як приватного обвинувача у ФРН, а також напрацювання пропозицій з удосконалення національного кримінально-процесуального законодавства у цій сфері.

Вклад основного матеріалу. Держава бере на себе зобов'язання розпочинати кримінальне провадження і підтримувати обвинувачення щодо абсолютної більшості злочинів. Підставою для такого підходу є концепція суспільної небезпечності злочинів, вчинення яких завдає шкоди не лише конкретній постраждалій особі, а і суспільству в цілому, а також державі. Одним з виявів диспозитивного начала у вітчизняному кримінальному судочинстві є кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Правовою природою такого відступу від принципу публічності традиційно вважається прагнення до демократизації кримінального процесу, надання можливості особі у випадках кримінальних правопорушень, які не заподіюють значної суспільної шкоди, вирішувати самостійно щодо необхідності кримінального переслідування правопорушника. Початок кримінального провадження щодо злочинів, якими порушено виключно права та законні інтереси певної особи, без її згоди означало б усунення цієї особи від розпорядження її власними правами [8, с. 225]. Вважаємо, доцільним при віднесенні кримінальних правопорушень до категорії приватного обвинувачення враховувати їх суспільну небезпечність. Можна погодитися і з С. І. Перепелицею, який зауважує, що врахування певних взаємин між правопорушником і потерпілим (родинні, подружні зв'язки) здатні підвищити «концентрацію приватності» кримінально-правового конфлікту [9, с. 12].

Саме тому КПК України 1960 р. відносив до справ приватного обвинувачення саме ті правопорушення, які не становили значної суспільної небезпеки, та під час провадження яких волевиявлення потерпілого мало вирішальне значення, визначаючи виникнення, зміну і припинення відповідних правовідносин, скаргу потерпілий подавав відразу до суду, а досудове розслідування не проводилося. Окремо було регламентовано приватно-публічне обвинувачення, яке порушувалося тільки за скаргою потерпілого або власника (співвласника) юридичної особи приватного права, якій завдано шкоду, та в ході якого проводилося досудове розслідування, прокурор підтримував обвинувачення в суді, а примирення обвинуваченого з потерпілим не мало наслідком закриття провадження. Зокрема, відповідно до ст. 27 КПК 1960 р., якщо справа про будь-який із зазначених у частині 1 цієї статті злочинів має особливе громадське значення, а також у виняткових випадках, коли потерпілий у такій справі чи в справі про злочин, зазначений у частині 2 цієї статті, через свій безпорадний стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не може захистити свої законні

² Тому підтримуємо українських вчених, які вже сьогодні пропонують доповнити ст. 126-1 КК України ще однією формою домашнього насильства, якою є кібернасильство (див. Степаненко О. В. *Кібернасильство як форма домашнього насильства. Держава та регіони. Серія: Право.* 2022. № 4(78). С. 224–228).

інтереси, прокурор порушує справу і при відсутності скарги потерпілого. Справа, порушена прокурором, направляється для провадження дізнання чи досудового слідства, а після закінчення розслідування розглядається судом в загальному порядку. Така справа в разі примирення потерпілого з обвинуваченим, підсудним закриттю не підлягає. Прокурор вправі в будь-який момент вступити в справу, порушену суддею за скаргою потерпілого, про злочини, зазначені в частині 1 цієї статті, і підтримувати обвинувачення в суді, коли цього вимагає охорона державних або громадських інтересів чи прав громадян. Вступ прокурора в справу не позбавляє потерпілого прав, передбачених статтею 49 цього Кодексу, але справа в цих випадках за примиренням потерпілого з обвинуваченим, підсудним закриттю не підлягає [10].

Відповідно до ст. 27 КПК 1960 р. притягнення до кримінальної відповідальності не інакше як за скаргою потерпілого (кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення) здійснювалося лише за десятьма складами злочинів. З прийняттям КПК України 2012 р. [11] кількість кримінальних правопорушень, які відносяться до проваджень у формі приватного обвинувачення було збільшено більше ніж у 6 разів. У зв'язку з цим в літературі зверталась увага, що порівняльний аналіз кількісних показників кримінальних правопорушень, які відповідно до законодавства європейських країн на сьогодні переслідуються в порядку приватного обвинувачення, дає можливість констатувати, що в даному напрямку Україна є одним із лідерів [12, с. 47]. Згідно Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 р. з 2019 р. [13] набули чинності зміни до ч. 1 ст. 477 КПК, відповідно до яких пп. 2 та 3 ч. 1 ст. 477 КПК (кримінальне провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 477 КПК за умови, що вказані діяння вчинені тільки чоловіком (дружиною) потерпілого; кримінальне провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК за умови, що вказані діяння вчинені тільки чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого, або якщо вони вчинені особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно власності потерпілого) виключено. Разом з тим ч. 1 ст. 477 КПК доповнено статтею 126¹ (домашнє насильство), статтею 151² (примушування до шлюбу), ст. 153 (сексуальне насильство). Таким чином, сьогодні кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може здійснюватися щодо 45 кримінальних правопорушень.

Відповідно до чинного КПК України 2012 р. провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається на підставі заяви потерпілого, однак надалі здійснюється на загальних засадах, у судовому розгляді прокурор підтримує публічне обвинувачення, учасники досліджують докази, внаслідок чого вирішується питання про винуватість чи невинуватість обвинуваченого і ухвалюється судові рішення. Тобто норми глави 36 КПК містять лише положення щодо порядку початку провадження у формі приватного обвинувачення та перелік складів кримінальних правопорушень, а безпосередньо порядок кри-

мінального провадження у формі приватного обвинувачення главою 36 КПК майже не врегульований, оскільки норми, які мають регламентувати цей порядок або відсутні взагалі, або містяться у всьому КПК. Виходячи зі змісту ст. 477–479 КПК досудове розслідування і судовий розгляд таких кримінальних проваджень суттєво не відрізняється від кримінальних проваджень публічного обвинувачення. В літературі зазначається, що більш точно цей різновид кримінального провадження, що не є класичним провадженням у формі приватного обвинувачення, відображала б, наприклад, назва «кримінальне провадження, яке може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого» [14].

Велика Палата ВС приходять до висновку про те, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, як свідчить зміст глави 36 КПК України, має особливість стосовно початку такого провадження та його завершення. Жодних інших особливостей кримінального провадження у формі приватного обвинувачення ані главою 36 КПК України, ані іншими положеннями КПК України не передбачено. Тобто після того, як кримінальне провадження розпочато за заявою потерпілого про вчинення кримінального правопорушення, що міститься у переліку таких правопорушень у ст. 477 КПК України, задіюється державно-владний ресурс органів досудового розслідування та прокуратури, який слугує подальшою рушійною силою здійснення досудового розслідування та підтримання обвинувачення під час судового розгляду. Таким чином, визначений КПК України процесуальний порядок здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення за своєю правовою природою є приватно-публічним різновидом кримінального провадження і його варто розглядати як диференціацію форми такого провадження у межах загальної його форми, врегульованої КПК України [15].

Крім того, слід зауважити, що прискіпливий аналіз положень ст. 214 та ст. 477 КПК містить деякі колізії щодо регламентування процедури початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Погоджуємось, що не є зрозумілим і визначеним КПК «як діяти у тих випадках, коли із заявою про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 477 КПК, звертається не потерпілий, а інша особа» [16]. Статтею 214 КПК на слідчого, дізнавача, прокурора покладається обов'язок прийняття заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, а ч. 4 ст. 214 КПК накладає заборону відмови у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення.

Також в доктрині зазначається, що існує два шляхи вирішення зазначеної колізії – відмова від включення до системи кримінальної процесуальної діяльності окремого провадження у формі приватного обвинувачення і зміна назви відповідної глави КПК України або ж опрацювання належної правової регламентації приватного обвинувачення як окремого провадження, що пов'язано, зокрема, із покладанням на приватного обвинувача обов'язку підтримувати й доводити пред'явлене ним обвинувачення, наділенням його відповідними засобами доведення перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінально-процесуальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [17, с. 88–93]. Лунають думки українських вчених щодо необхідності надати потерпілому право не тільки підтримувати обвинувачення самостійно у разі повної або часткової відмови прокурора від під-

тримання обвинувачення, а й в інших випадках, коли позиція потерпілого не збігається із позицією державного обвинувача [18, с. 243], законодавчого закріплення обов'язку слідчого, прокурора розпочати досудове розслідування в межах кримінального провадження у формі приватного обвинувачення у разі відсутності заяви потерпілого, який знаходиться в безпорадному стані [19], дозволу прокурору втручатися у кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення у виключних випадках [20].

Вважаємо, що такі виключні випадку, коли прокурор може втручатися у кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення мають бути обумовлені значною суспільною небезпекою, що не відповідає інтересам суспільства. Додатковою гарантією захисту особи від кримінальних правопорушень, що сприятиме розумінню розширення кола кримінальних проваджень приватного обвинувачення як такого, що забезпечує захист приватних інтересів особи у кримінальному судочинстві, стане можливість слідчого, прокурора у виключних випадках самостійно втручатися у кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, розпочинаючи його [21]. Так, з метою захисту прав та законних інтересів потерпілого слід законодавчо передбачити можливість розпочати кримінальне провадження (досудове розслідування) у формі приватного обвинувачення у випадку, коли потерпілий, перебуваючи у стані, що унеможливує подання ним заяви, не в змозі самостійно привести в дію власне волевиявлення. Підкреслимо, що в деяких випадках мова може йти і про відсутність близьких родичів чи членів сім'ї у такого потерпілого. Крім того, якщо мова йде про домашнє насильство, сексуальне насильство, то чи не може особа потерпілого перебувати психологічно у безпорадному стані, що унеможливує подачу нею відповідної заяви про вчинення кримінального правопорушення? Звичайно, це цілком можливо. Тому такий обов'язок слід було б закріпити у чинному КПК України за слідчим, прокурором. Саме уповноважені посадові особи мають контролювати законність щодо початку та закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення та у випадках, передбачених законом, втручатися у цей процес.

Для прикладу, за кримінальним процесуальним кодексом ФРН (StPO) [22] право висувати приватне обвинувачення обмежене колом правопорушень, визначених §374. Це такі правопорушення: порушення недоторканності житла, службового приміщення (§123 StGB [23]), образа, наруга над пам'яттю померлого (§185 StGB [24], 189 StGB [25]), порушення особистої сфери життя та особистих прав шляхом фотозйомки (§201a StGB [26]), порушення таємниці листування (§202 StGB [27]), тілесні ушкодження (§223 StGB [28], 229 StGB [29]), примус (§240 StGB [30]), погроза (§241 StGB [31]), корупція або хабарництво в комерційних операціях (§299 StGB [32]), пошкодження майна (§303 StGB [33]), а також вчинення усіх вище вказаних злочинів у стані сп'яніння (§323a StGB [34]), та окремі злочини згідно Закону про недобросовісну конкуренцію (§16) [35], Закону про охорону комерційної таємниці (§23) [36], Закону про патенти (§142 абз.1) [37], Закону про корисну модель (§25 абз.1) [38], Закону про захист напівпровідників (§10 абз.1) [39], Закону про охорону сортів рослин (§39 абз.1) [40], Закону про товарні знаки (§143 абз.1, 143a абз.1, 144 абз.1,2) [41], Закону про дизайн (§51 абз.1, 65 абз.1) [42], Закону про авторське право (§106–108, 108b абз.1,2) [43]

та Закону про авторське право на твори образотворчого мистецтва та фотографії (§33) [44].

Водночас відповідно до §376 StPO державне обвинувачення порушується державним обвинувачем за правопорушення, передбачені §374, лише якщо це відповідає інтересам суспільства. Цікаво зазначити, що німецький законодавець вказує, що окрім суспільного інтересу, існує також поняття особливого суспільного інтересу. Так, відповідно до §183 Кримінального кодексу ФРН (StGB) [45] (2) правопорушення буде притягнуто до кримінальної відповідальності лише за запитом, якщо тільки орган кримінального переслідування не вважає за необхідне втрутитися ex officio через особливий суспільний інтерес до кримінального переслідування. Також відповідно до §230 StGB (1) умисне тілесне ушкодження згідно з §223 та необережне тілесне ушкодження згідно з §229 буде притягнуто до кримінальної відповідальності лише за запитом, якщо тільки орган прокуратури не вважає за необхідне втрутитися ex officio через особливий суспільний інтерес до кримінального переслідування. Аналогічно законодавець регламентує повноваження прокуратури у §248a, §263, §265a, §266 StGB. Поняття ж суспільного інтересу «є дискреційним поняттям...StA (прокуратура) має право на розсуд» [46] щодо його підтвердження. Разом з тим, «якщо кримінальне переслідування є предметом занепокоєння широкої громадськості або, можливо, якщо від потерпілої особи не можна очікувати подання приватного позову через її особисті стосунки з обвинуваченим» [46], то суспільний інтерес вбачається.

Безсумнівно, що уникнення, запобігання та покарання, наприклад, домашнього насильства є важливим завданням нашого суспільства, а його поспішне віднесення до кримінальних правопорушень, за якими кримінальне провадження може здійснюватися (розпочинатися) виключно у порядку приватного обвинувачення призвело до того, що вже сьогодні є потреба відмовитися від такої практики в аспекті невідповідності кримінально-процесуального законодавства ст. 55 Стамбульської конвенції³.

Цікаво, що теоретики та практики Німеччини зауважують щодо нової кримінальної політики, яка більше зосереджена на необхідності захисту вразливих людей і груп та водночас висловлюють думку, що «кримінальне право виходить за межі, коли йдеться про психологічні атаки у стосунках. Кримінально-правове регулювання складних міжособистісних взаємодій потребує не менш складних кримінально-правових норм, які мають незвичайний для кримінального права індивідуальний характер і водночас не обходяться без використання розпливчастих термінів. Дуже різні та складні прояви емоційного насильства навряд чи можна охопити стандартом, який відповідає конституційним вимогам щодо конкретності. Крім того, існують очевидні проблеми з доказами, які ставлять під сумнів ефективне застосування положення на практиці» [47].

³ Так, проектом Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо укладення угоди про примирення та кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 13.03.2023 р. передбачалось виключення з переліку складів кримінальних правопорушень, які розслідуються та розглядаються у формі приватного обвинувачення, провадження за ст. 126-1 (домашнє насильство); ч. 2, 4 і 5 ст. 134 (стосується примушування до аборту та стерилізації); ст. 151-2 (примушування до шлюбу); ч. 1 ст. 152 (згвалтування без обтяжуючих обставин); ч. 1 ст. 153 (сексуальне насильство); ст. 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41491>

Разом з тим, у Німеччині на всіх рівнях відповідально приділяється увага профілактиці насильства через освіту та підвищення обізнаності, пропозиції підтримки постраждалим і послідовне використання існуючих правових можливостей, таких як ті, що пропонуються Законом про захист від насильства ФРН (GewSchG) [48]. Наприклад, відповідно до статистичного річного Звіту за 2023 р. Фонд підтримки потерпілих у Нижній Саксонії (12 офісів підтримки у різних містах) консульгував, інформував та підтримував жертв злочинів та їх родичів (у відсотковому співвідношенні найчастіше це була вікова група 21–64 рр. (близько 65%), а також молодь і підлітки 14–20 рр. (близько 17%) та діти до 13 р. (близько 8%), які найчастіше були постраждалими від сексуального насильства (Ольденбурзький офіс – 58,7%, офіс Оснабрюка – 57%, офіс Брауншвейга – 47%, офіс Ганновера – 40%, офіс Вердена – 80%) та тілесних ушкоджень (Ольденбурзький офіс – 23,9%, офіс Оснабрюка – 8%, офіс Брауншвейга – 28%, офіс Ганновера – 34%, офіс Вердена – 14%).

Висновки. Вкотре підкреслимо, що поспішна імплементація положень Стамбульської конвенції призвела до необхідності знову вносити зміни, зокрема, до ст. 477 КПК, та дискутувати з цього приводу щодо невідповідності нашого законодавства ст. 55 Конвенції. Тому, вважаємо, проблему адаптації українського законодавства до права ЄС слід досліджувати і вирішувати комплексно. Зокрема, слід взяти до уваги і положення Директиви (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14.05.2024 р. про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством, ст. 25 якої вказує на обов'язковість спеціальної підтримки потерпілих та функціонування з цією метою спеціалізованих служб підтримки, які повинні надавати легкодоступну допомогу, у тому числі онлайн, та забезпечувати захист і спеціалізовані послуги підтримки жертв, що були б їм доступні до кримінального провадження, під час кримінального провадження та протягом відповідного періоду після кримінального провадження.

Вважаємо, сьогодні існує потреба переглянути нормативне регулювання інституту потерпілого в кримінальному провадженні та інституту приватного обвинувачення (в бік розширення права потерпілого на процесуальну комунікацію) шляхом:

- внесення змін до глави 36 КПК України, якою регламентувати кримінальне провадження у формі приватного та приватно-публічного обвинувачення;
- внесення змін до ст. 477 КПК України, якою визначити кримінальні правопорушення, які слід віднести до приватно-публічного обвинувачення (в тому числі, домашнє насильство);
- внесення змін до ст. 478 КПК України, якою регламентувати початок і здійснення кримінального провадження у формі приватно-публічного обвинувачення;
- доповнення КПК України ст. 477-1 та ст. 478-1, якими регламентувати початок і здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, визначити кримінальні правопорушення, які слід віднести до приватного обвинувачення, передбачити безпосереднє звернення потерпілого до суду з обвинуваченням у вчиненні такого кримінального правопорушення;
- внесення змін до ст. 479 КПК України, якою регламентувати компенсацію шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного та приватно-публічного обвинувачення;

- регламентування повноважень прокурора втрутитися в кримінальне провадження чи розпочати його, якщо кримінальне правопорушення становить значну суспільну небезпеку та має особливе громадське значення, чи у випадку, коли потерпілий з об'єктивних причин не може захистити свої законні права та інтереси;

- створення та забезпечення ефективного функціонування спеціалізованих служб підтримки потерпілих, зокрема, жертв насильницьких кримінальних правопорушень;

- доповнення КК України такою формою домашнього насильства як кібернасильство;

- внесення інших змін та доповнень до кримінального процесуального закону та інших законів України з метою узгодження їх положень.

Література:

1. Фотул В.В. Приватне обвинувачення: аналіз історичного розвитку та законодавства. *Young Scientist*. № 5(57). 2018. С. 269.
2. Директива (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14.05.2024 р. про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством (GewSch-RL) URL: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Ffeu_rl_2024_1385%2Fcont%2Ffeu_rl_2024_1385.htm&anchor=Y-100-G-EU_RL_2024_1385
3. P. Volke. Die neue EU Richtlinie zur Bekämpfung von Gewalt gegen Frauen und häuslicher Gewalt – ein Überblick. URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Ffnzfam%2F2024%2Fcont%2Ffnzfam.2024.769.1.htm&pos=1&hlwords=on#FNA5>
4. Кримінальні правопорушення, пов'язані із сексуальним насильством: приватне vs публічне обвинувачення URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/Discussion-paper.pdf>
5. Яновська, О. Г. (2013). Особливості кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Часопис Київського університету права*, 1, 242–245.
6. Торбас О. О. Відмова потерпілого від обвинувачення як підстава закриття кримінального провадження. Актуальні питання державотворення в Україні. Київ: Принт-Сервіс. 2015. С. 442–444. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7702>
7. Ракіпова І.В. Теоретичні, правові та праксеологічні засади правозахисної комунікації потерпілого у кримінальному провадженні: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2023. 544 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/309a09cf-7ab0-41e5-b6bd-d536dfb47098>
8. Канока І.М., Радухівська Л.Л. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення як спосіб реалізації процесуальної економії. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 2(5). 2014. С. 224–235.
9. Перепелиця С. І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 : кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків. 2014. 22 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс 1960 р. (втратив чинність на підставі Кодексу № 4651-VI (4651-17) від 13.04.2012) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>
11. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.
12. Перепелиця С. І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 : кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків. 2014. С. 47.
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції

- Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 р. з 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>
14. Крушинський С. А. Відмова потерпілого (приватного обвинувача) від обвинувачення: поняття, порядок здійснення та правові наслідки. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2 (54). С. 212–220. URL: <http://old.univer.km.ua/doc/kkp/11.pdf>
 15. Постанова ВП ВС від 28. 02. 2023 р. (справа № 496/4142/14-к) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109303198>
 16. Лукашкіна Т. В. Форми обвинувачення у кримінальному провадженні України URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/43f36a86-1561-4b7a-8961-e6437fa683f8>
 17. Перепелиця С. І. Особливості процедури судового розгляду кримінального провадження у формі приватного обвинувачення за новим КПК України. *Юрист України*. № 3 (24). 2013. С. 88–93.
 18. Яновська О.Г. Особливості кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 243.
 19. Тлепова М. І. Процесуальне становище потерпілого під час досудового розслідування : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків. 2015. 221 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12010/1/Тлепова_2015_dus.pdf
 20. Торбас О. О. Відмова потерпілого від обвинувачення як підстава закриття кримінального провадження. *Актуальні питання державотворення в Україні*. Київ : Прінт-Сервіс. 2015. С. 442–444. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7702>
 21. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса : Фенікс. 2020. 924 с.
 22. Strafprozeßordnung (StPO) URL: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fges%2FSTPO%2Fcont%2FSTPO%2eht>
 23. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p123.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-123>
 24. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p185.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-185>
 25. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p189.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-189>
 26. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p201a.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-201A>
 27. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p202.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-202>
 28. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p223.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-223>
 29. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p229.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-229>
 30. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p240.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-240>
 31. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p241.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-241>
 32. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p299.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-299>
 33. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p303.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-303>
 34. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fstgb%2Fcont%2Fstgb.p323a.htm&anchor=Y-100-G-STGB-P-323A>
 35. Unlauterer Wettbewerb-Gesetz (UWG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fuwg%2Fcont%2Fuwg.p16.htm&anchor=Y-100-G-UWG-P-16>
 36. Geschäftsgeheimnisgesetz (GeschGehG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fgeschgeh%2Fcont%2Fgeschgeh.p23.htm&anchor=Y-100-G-GESCHGEHG-P-23>
 37. Patentgesetz (PatG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fpatg%2Fcont%2Fpatg.p142.htm&anchor=Y-100-G-PATG-P-142>
 38. Gebrauchsmustergesetz (GebrMG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fgebrmg%2Fcont%2Fgebrmg.p25.htm&anchor=Y-100-G-GEBRMG-P-25>
 39. Halbleiterschutzgesetz (HalbLSchG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fhalblschg%2Fcont%2Fhalblschg.p10.htm&anchor=Y-100-G-HALBLSCHG-P-10>
 40. Sortenschutzgesetz (SortSchG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fsortschg%2Fcont%2Fsortschg.p39.htm&anchor=Y-100-G-SORTSCHUTZG-P-39>
 41. Markengesetz (MarkenG) URL: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fges%2FMARKENG%2Fcont%2FMARKENG%2ehtm>
 42. Designgesetz (DesignG) URL: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fges%2FGESCHMMG%2Fcont%2FGESCHMMG%2ehtm>
 43. Urheberrechtsgesetz (UrhG) URL: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fges%2FURHG%2Fcont%2FURHG%2ehtm>
 44. Kunsturhebergesetz (KunstUrhG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fkunsturhg%2Fcont%2Fkunsturhg.p33.htm&anchor=Y-100-G-KUNSTURHG-P-33>
 45. Strafgesetzbuch (StGB) URL: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fges%2FSTGB%2Fcont%2FSTGB%2ehtm>
 46. Meyer-Goßner/Schmitt/Schmitt StPO. 67., neu bearbeitete Auflage des von Otto Schwarz begründeten. 2024 Verlag C.H. Beck oHG. Munich. P. 1810.
 47. Aufsatz von Professorin Dr. Elisa Hoven. Bekämpfung häuslicher Gewalt durch Strafrecht? URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fzrp%2F2024%2Fcont%2Fzrp.2024.11.2.1.htm&pos=7&hlwords=on>
 48. Gewaltschutzgesetz (GewSchG) URL: <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fgewschg%2Fcont%2Fgewschg.inh.htm&anchor=Y-100-G-GEWSCHG&jumpType=Jump&jumpWords=GewSchG&readable=Suche%2Bnach%2BGesetz%253a%2BGewSchG>
 49. Opferhilfebüro Oldenburg. Jahresbericht 2023. URL: <https://www.opferhilfe.niedersachsen.de/html/download.cms?id=1151&datei=Jahresbericht-2023-OHB-OL-1151.pdf>

Rakipova I. Criminal proceedings in the form of a private prosecution in Ukraine: a separate opinion in the aspect of the implementation of international standards, legislation and practice of the Federal Republic of Germany

Summary. The article is devoted to the study of certain aspects of criminal proceedings in the form of private prosecution in Ukraine. Within the scope of the work, it is emphasized that the adaptation of Ukrainian industry legislation to EU law should be considered, comprehensive, and not hasty (on the example of domestic violence and in comparison with the legislation of Germany).

It is emphasized the need to review the normative regulation of the institution of the victim in criminal proceedings and the institution of private prosecution, as well as the powers of the prosecutor to intervene in criminal proceedings or initiate them, if the criminal offense poses a significant public danger and is of special public importance, or in the case when the victim cannot protect his rights and legitimate interests for objective reasons.

Attention is focused on the legislation and practice of the Federal Republic of Germany, in particular, regarding the prevention of violence, the activities of specialized support services for victims, including victims of violent criminal offenses. It is emphasized that according to §376 of the Criminal Code of Germany (StPO), public prosecution is initiated by the public prosecutor for the offenses provided for in §374 only if it is in the public interest.

Proposals were made to amend Chapter 36 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which have the prospect of further research. In particular, proposals for amendments to Art. 477 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which defines criminal offenses that should be referred to private-public prosecution; Art. 478 of the Criminal Code of Ukraine, which regulates the initiation and implementation of criminal proceedings in the form of private-public prosecution;

Art. 479 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which regulates compensation for damage to the victim in criminal proceedings in the form of private and private-public prosecution; addition to the CCP of Ukraine, Art. 477-1 and Art. 478-1, which regulate the initiation and implementation of criminal proceedings in the form of private prosecution, determine criminal offenses that should be attributed to private prosecution, provide for the direct appeal of the victim to the court with the accusation of committing such a criminal offense; regulation of the powers of the prosecutor to intervene in criminal proceedings or initiate them, if the criminal offense poses a significant public danger and is of particular public importance, or in the case when the victim cannot protect his legal rights and interests for objective reasons; creating and ensuring the effective functioning of specialized support services for victims, in particular, victims of violent criminal offenses; supplementing the Criminal Code of Ukraine with such a form of domestic violence as cyberviolence; introduction of other changes and additions to the criminal procedural law and other laws of Ukraine with the aim of harmonizing their provisions.

Key words: criminal proceedings, criminal offense, criminal procedural law, criminal procedural institute, private prosecution, victim, domestic violence.